

**НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ
„В. ЛЕВСКИ”**

**КАТЕДРА „ТЕЖКА АТЛЕТИКА, БОКС, ФЕХТОВКА
И СПОРТ ЗА ВСИЧКИ”**

Проф. Красимир Лазаров Петков, доктор

**ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ,
ДЕТЕРМИНИРАЩИ ВЪРХОВИТЕ СПОРТНИ
ПОСТИЖЕНИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФЕХТОВАЧИ
В ПЕРИОДА 1950 – 1990 г.**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за присъждане научна степен
„Доктор на науките”**

Официални рецензенти:

1. проф. Бисер Максимов Цолов, дн
2. проф. Димитър Танев Кайков, дн
3. проф. Георги Великов Колев, дн

Научно жури:

Вътрешни членове:

1. проф. Пенчо Георгиев Гешев, доктор
 2. проф. Иван Борисов Ачкаканов, дн
 3. проф. Бисер Максимов Цолов, дн
- Резерва: доц. Ефтим Лефтеров Григоров, доктор

Външни членове:

1. проф. Димитър Танев Кайков, дн
 2. проф. Георги Великов Колев, дн –
ШУ „Еп. Константин Преславски”
 3. проф. Людмил Петров Иванов, доктор –
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”
 4. проф. Йордан Костадинов Иванов, доктор – МГУ
- Резерва: проф. Ангел Крумов Божичков, доктор

Дисертационният труд е обсъден на заседание на разширения научен колегиум на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички” при НСА „Васил Левски” на 25.04.2017 г. от 13:00 часа в зала АЗна НСА „Васил Левски”, Студентски град, със заповед на Ректора на НСА „Васил Левски”, ЗП- 494 от 30.03.2017 г. с дванадесет хабилитирани преподаватели. Структурно е изграден от увод, четири глави, изводи, препоръки и приноси, както и списък на ползваната литература и приложения.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе на 19. 09. 2017 г. от 14:00 часа, Аула А-3 на НСА „Васил Левски”, Студентски град.

Дисертацията съдържа 325 стандартни страници (198 стр., основен текст, 28 стр. литература и 98 стр. приложения). Илюстриран е с 118 фигури, 6 схеми и 16 таблици. Библиографската справка включва 415 литературни източника, от които 196 на кирилица, 74 на латиница, 11 уебсайта и 134 периодични издания.

УВОД

Разработването на настоящия дисертационен труд цели разкриването на механизма за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения на българските фехтовачи в периода 1950–1990 г. В тази връзка беше необходимо дългогодишно изследване на различните фактори, оказващи влияние върху спортния резултат, за проучване, осмисляне и анализиране на начина на подготовка, на нейната реализация и не на последно място на постигнатите резултати от вътрешни и международни състезания. Натрупаният емпиричен материал за период от 40 години и теоретичните постановки за подготовката и реализацията на фехтовачите в основните за тях състезания са анализирани и систематизирани с цел разкриване на детерминиращите фактори, които оказват влияние върху постигането на висок спортен резултат. Чрез задълбочено и детайлно изучаване структурата на спортната подготовка на фехтовачите от трите вида оръжие и рапира жени и с направените обобщаващи заключения и формулировки на основни понятия, е аргументирана теорията за начините на комплексна подготовка във фехтовката. Откритата и обработена информация за развитието на фехтовката и на постигнатите резултати у нас бе проследена благодарение на релевантната документация и систематизираната в хронологичен ред литература. Част от осигурената подробна информация за дисертационния труд е от данни, събирани по сложен начин, поради голямата давност на изследваните събития, но запазили своята валидност до наши дни. През последното десетилетие все още няма изградена методика за обективно измерване на основните фактори, като критерии за оценка на развитието на състезателите по фехтовка и за прогнозиране на вътрешните и международните резултати.

По същество, настоящият научен труд е комплексен, тъй като паралелно с поставената основна задача за определяне на детер-

миниращите фактори, се извършва сравнителен анализ за реализирането на спортните резултати на българските фехтовачи у нас и в чужбина в периода от 1950 до 1990 г.

В достъпната ни научна литература намерихме твърде малко специализирани публикации по въпросите за разкриване механизма за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения. Ето защо, изборът на темата е мотивиран от различни съображения – първо от липсата на подобни разработки не само у нас, но и в чужбина и второ – от факта, че в последните 10 години българските фехтовачи – мъже и жени, нямат значими международни постижения! Добри класирания на международната пътека печелят само младите ни фехтовачи, които с преминаването си в по-горна възрастова група постепенно намаляват своята успеваемост.

Внедряването на научния подход е необходимо с цел подобряване на квалификацията на спортнопедагогическите кадри за издигане на нивото на преподаване на фехтовка в клубовете и подготовката на състезателите в националните отбори.

В настоящия дисертационен труд е направен опит аналитично да се изучат, обобщят, систематизират и обективно да се оценят закономерности, с помощта на адекватни научни методи, отнасящи се до разкриването механизма за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения във фехтовката. Някои специфични особености са разгледани на база системни проучвания, анализ на собствения дългогодишен опит в областта на фехтовката и на натрупания опит в международната практика.

За по-нататъшното развитие на спортната фехтовка е необходимо да се направи анализ на всички фактори, които оказват влияние на спортния резултат и да се разкрият тенденциите за бъдещото ѝ развитие. Ето защо, смятаме, че спортното постижение може да се приема като обобщаващ показател за състояние-

то на спортната фехтовка на рапира, шпага и сабя. Ефективното решаване на проблемите може да се търси чрез разкриване тенденциите на развитие на успеваемостта по време на състезание и трудността в отделните оръжия.

Специално внимание трябва да се отдели на състезателните аспекти на фехтовката през този период, на методите за контрол и оценка на резултатите от вътрешните и международните състезания. Липсва национална програма, указания и стройна организация за планиране и отчитане на участията в различни по ранг състезания.

СЪДЪРЖАНИЕ

НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПРЕГОВОР	5
1. Хипотеза на дисертационния труд	9
2. Методика на изследването	10
 ГЛАВА ПЪРВА	
I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ПРОБЛЕМА	13
I.1. Исторически аспекти за появата и развитието на спортната фехтовка	20
I.2. Фактори, регламентиращи състезателната дейност във фехтовката.....	39
I.3. Институционализиране на състезанията с рапира и описание на оръжието рапира и начина за нанасяне на тушовете	43
I.4. Характеристика и институционализиране на оръжието шпага.....	46
I.5. Характерни особености на оръжието сабя, поражаема повърхност и начини за нанасяне на тушовете и институционализиране на състезанията със сабя	48
I.6. Характерни особености при реализирането на състезателна дейност на фехтовачите.....	50
 ГЛАВА ВТОРА	
II. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	68
II.1. Работна хипотеза на изследването.....	71
II.2. Особености на системата за провеждане на състезанията в посочения период	71
II.3. Обща характеристика на фехтовката у нас до 1944 г.	74
II.4. Резултати от вътрешните първенства на рапира – мъже, в периода 1952 г. до 1990 г.	83

II.5. Резултати от състезанията на рапира – мъже, от международния спортен календар за периода 1968 г. – 1990 г.	97
II.6. Резултати от вътрешните състезанията на рапира – жени, в периода 1955 г. – 1990 г.	103
II.7. Резултати от състезанията на рапира – жени, от международния спортен календар в периода 1968 г. – 1990 г.	117
II.8. Резултати от вътрешни първенства на шпага – мъже, в периода 1950 до 1990 г.	123
II.9. Резултати от състезанията на шпага – мъже, от международния спортен календар в периода 1968 – 1990 г.	134
II.10. Резултати от вътрешни състезания на сабя – мъже, в периода 1950 до 1990 г.	138
II.11. Резултати от състезанията на сабя – мъже, от международния спортен календар за периода 1968 г. – 1990 г.	148

ГЛАВА ТРЕТА

III. ОБОБЩЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ СЪСТЕЗАНИЯТА НА РАПИРА, ШПАГА И САБЯ..... 153

III.1. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на рапира – мъже, за периода от 1968 до 1990 г.	153
III.2. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на рапира – жени, за периода 1968–1990 г.	164
III.3. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на шпага – мъже, в периода 1968 г. –1990 г.	172
III.4. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на сабя – мъже, за периода 1970–1990 г.	179
III.5. Анализ и оценка на резултатите от състезанията за периода 1970– 1990 г.	187

III.6. Теоретичен анализ на състезанията в изследвания период	191
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	
IV. ИЗВОДИ, ПРЕПОРЪКИ И ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	194
IV.1. Изводи	194
IV.2. Препоръки	196
IV.3. Научноприложни приноси на дисертационния труд.....	197
ЛИТЕРАТУРА	199
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	227

МЕТОДОЛОГИЧЕСКА КОНЦЕПЦИЯ И ХИПОТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В научната литература твърде малко се срещат специализирани публикации по въпросите за разкриване механизма за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховите спортни постижения. Ето защо, изборът на темата е мотивиран от различни съображения – първо, от липсата на подобни разработки не само у нас, но и в чужбина и второ – от факта, че в последните 10 години значими международни постижения на българските фехтовачи –при мъжете и жените, няма! Добри класирания на международната пътека печелят само младите ни фехтовачи, които с преминаването си в по-горна възрастова група постепенно намаляват своята успеваемост. В посочените за този период публикации се съдържат подробни историографски прегледи, включени са и библиографски справки за използваната литература, но те обаче частично засягат разглежданите аспекти и проблеми на спортната фехтовка и поради това остават познати предимно на по-тесен кръг от специалисти и състезатели фехтовачи от близкото и по-далечното минало. Двете основни фехтовални гилдии (на тренъори и състезатели) се ползват по необходимост от постиженията на своите колеги, но без да бъдат в състояние да ги „проверят“ и без да се отчита еволюцията на възгледите, предхождащи формулирането на един или друг извод. Това често води до възприемането на изказаните някога хипотези, като отдавна „доказани“ истини, или до придържането към мнения, които вече са били „преодолени“. Междувременно обаче за посочения период липсват публикации, които да разкрият нови данни и допълнителни материали по въпросите, които представляват интерес за нас. Това засилва необходимостта от един дисертационен труд, в който да се предлагат конкретни отговори за „същността“ и „факторите“ на спортните резултати у нас в периода от 1950 г. до 1990 г., без да се проследяват като самоцел „международните със-

тезания“. В този труд се прави опит да бъде разкрит пътят, по който се е развивала българската фехтовка, и а също и взаимовръзката между факторите, детерминиращи успехите във вътрешните и международните състезания.

Направените констатации ни дават основание да изградим методологическата концепция и да обосновем тезата на дисертационния труд – идентифицирането на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения на българските фехтовачи в периода 1950 – 1990 г., което е неизбежна необходимост и закономерност.

Това провокира и насочи научноизследователската ни дейност в няколко основни насоки, в които фехтовката има сериозни проблеми:

- като вид спорт;
- в реализацията на състезателите в състезанията от вътрешния спортен календар;
- в представянето на състезателите в международни състезания;
- в изследването на основните фактори, определящи върховете спортни постижения.

Дисертационният труд е структуриран в *четири глави*.

След преговора е изложена хипотезата на дисертационния труд и методиката на изследването.

В *първа глава* са разкрити теоретичните основи на проблема, историческите аспекти за появата и развитието на спортната фехтовка, факторите регламентиращи състезателната дейност, институционализирането на състезанията с рапира, шпага, сабя и характерните особености на състезателна дейност на фехтовачите. Разкрити са закономерностите за развитието на спортната фехтовка, изведени са теоретични обобщения и е формулирана работната хипотеза.

Във *втора глава* са посочени: целта, задачите, методите и организация на изследването; работната хипотеза на изследването;

особеностите на системата за провеждане на състезанията в посочения период; общата характеристика на фехтовката у нас до 1944 г.; анализирани са резултатите от вътрешните първенства на рапира, шпага и сабя – мъже и рапира – жени, в периода от 1952 до 1990 г. Освен това са анализирани резултатите от състезанията на рапира, шпага и сабя – мъже, и рапира – жени, от международния спортен календар за времето от 1968–1990 г.

Третата глава съдържа обобщения анализ и оценка на резултатите от вътрешните и международните състезания на рапира, шпага и сабя – мъже, и рапира – жени, за периода от 1968 до 1990 г. и теоретичен анализ на първенствата.

Направен е анализ на броя и характера на състезанията, реализационната ефективност на отделните състезатели в тях и конкретните класирания в състезателния период. Получените резултати подложихме на нормализация, за да оценим и сравним количествено данните между различните оръжия – в стандартни отклонения от средните стойности. На фигурите сме именували тези преобразования с термина „Detrend”. В същността си това представлява процеса на премахване на ефекта от натрупването на набор от данни и тенденцията да се показват само абсолютните промени в стойностите. В същото време, това позволи идентифицирането на потенциални циклични модели при участието на българските фехтовачите в състезанията от вътрешния и международния спортен календар.

Обобщенията на изследователския труд, изводите, научните приноси и препоръките са посочени в *четвърта глава*.

С разработването на настоящия дисертационен труд се цели разкриването на механизма за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховите спортни постижения на българските фехтовачи в периода 1950–1990 г. За постигане на поставената *цел* беше необходимо дългогодишно изследване на различните фактори, свързани със спортносъстезателната дейност и на постигнатите резултати от вътрешни и международни

състезания. Анализираният емпиричен материал в тази насока е за период от 40 години. Това позволи да се разкрият детерминиращите фактори, оказващи влияние за постигането на високи спортни резултати. В специализираната научна литература няма публикации по въпросите за разкриване на механизма за идентифициране на основните фактори, които детерминират върховите спортни постижения на фехтовачите в света. Това сложно явление е слабо проучено, а направените изследвания са за физическата, техническата, тактическата, психическата и др. подготовки. Не съществува и единна теория по въпроса, което е разбираемо, поради факта, че различните фактори, които изграждат фехтовача, са трудни за изследване, а освен това са и твърде разнообразни. Нямаме претенции, че с настоящата дисертация ще решим и тези научни проблеми, но се надяваме, че с него ще допринесем за изпълнението на една важна задача – да определим детерминиращите фактори и да съхраним надеждата за добро класиране на българските фехтовачи в близко бъдеще.

Хипотеза на дисертационния труд – основните фактори, които определят върховите спортни постижения на българските фехтовачи за периода 1950–1990 г., са непосредствено свързани със силата на взаимовръзките на интегралните обективни и субективни индикатори на активната спортна дейност.

Цел – да се идентифицират основните фактори, детерминиращи върховите спортни постижения на българските фехтовачи в периода 1950 – 1990 г.

Задачи за постигане на поставената цел:

1. Да се проучи и анализира научната специализирана литература по темата на дисертацията.
2. Да се разработят теоретичните основи за изследвания проблем.
3. По данни от официалните исторически документи и състезателни протоколи на БФФ, да се направи анализ на индивидуалните класирания в състезанията – републиканско първен-

ство и Купа България, и да се разкрие генезисът в развитието на класиранията в трите вида оръжие от 1950 до 1990 г.

4. Да се проучат и анализират резултатите от международните състезания в трите вида оръжие в периода 1968–1990 г.
5. Да се направят изводи за спортносъстезателната дейност на българските фехтовачи и да се доразвие и изясни връзката на постигнатия спортен резултат във „вътрешните“ състезания и неговото отражение в международните изяви на нашите състезатели.
6. Да бъдат разкрити по години зависимостите от реализацията на фехтовачите във вътрешните състезания и да се проследи и анализира отражението върху международните им прояви.
7. Да се изследва наличието на връзка между спечелените медали от вътрешни състезания, от една страна, и на спечелените отличия от международни състезания.

Предмет на изследването са основните фактори, които определят върховите спортни постижения на българските фехтовачи за периода 1950–1990 г.

Обектът на изследване са върховите спортни постижения на състезателите, участвали в Купа България, републикански първенства и международни състезания.

Методика на изследването

За решаването на основните задачи и постигането на целта е приложена комплексна методика, която включва следните *методи*:

1. Проучване на литературни източници, които отразяват практическия опит, теоретичните и научноприложните изследвания, свързани със спорта фехтовка.
2. Анализ на протоколи и записи на резултати от проведените първенства от вътрешния спортен календар в периода 1950–1990 г.
3. Анализ на данни за класиранията по години на международни състезания, класифицирани за нуждите на настоящото

изследване, чрез: записи, официални протоколи от състезания, интернет, периодични спортни издания и др.

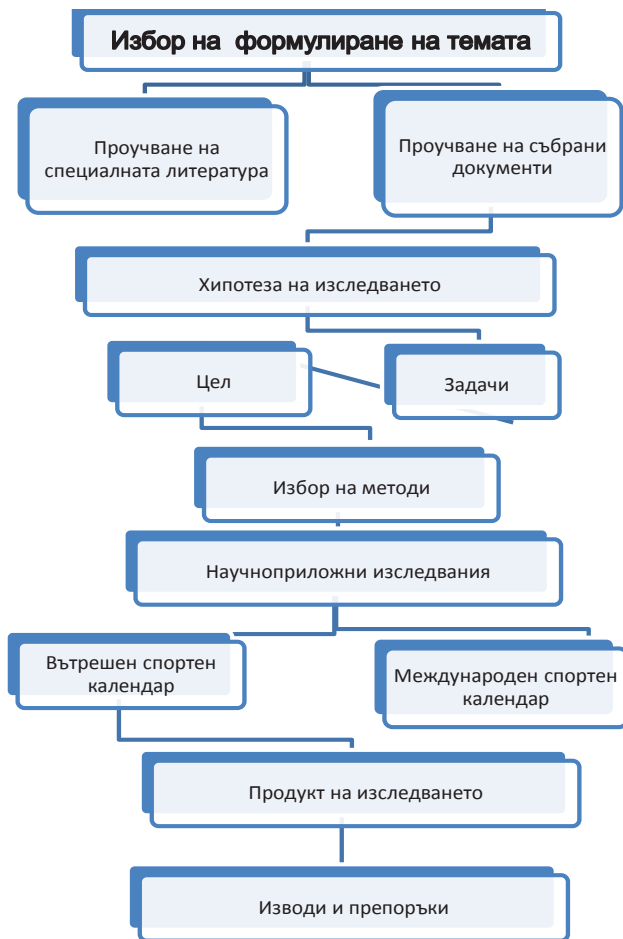

Схема 1

Технология и реализация на научното изследване
в дисертационния труд

4. „Detrend” – различните диаграми включват използването на осцилатор, който дава възможност за анализ на краткосрочни циклични модели. Тези модели могат да бъдат използвани за по-ефективно определяне на основните повратни точки в

дългосрочния цикъл на участие на българските фехтовачите в състезанията от ВСК и МСК. „Detrend” – процесът на премахване на ефекта от натрупването на набор от данни от тенденцията да се показват само абсолютните промени в стойностите и да се позволи идентифицирането на потенциални циклични модели при участието на българските фехтовачите в състезанията от ВСК и МСК.

За разработване на теоретичните основи на дисертацията са проучени 415 литературни източника, от тях 196 на български, 74 на латиница, 11 интернет сайта и 134 периодични издания. Приложенията към дисертацията са 30.

Глава първа

ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА ПРОБЛЕМА

Изследванията за реализацията на фехтовачите в състезанията от различен ранг се построяват, като се отчитат особеностите на състезателната дейност, за която са характерни бързо променящи се взаимодействия с противника в процеса на постоянна конфликтна ситуация на единоборство. Взимането на решение и изборът на средства за постигане на целта са факторите в състезателната дейност на фехтовача. В **схема 2** са представени основните фактори в боя.

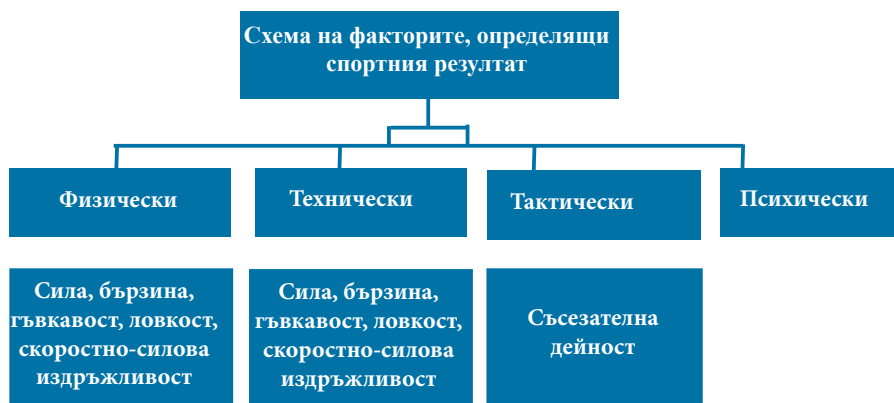

Схема 2

Схема на факторите, определящи спортния резултат във фехтовката

Дефицитът от пространство и време в условията на състезателната обстановка затруднява максимално възприятията, преработката на визуалната информация и взимането на правилни решения. Особеностите на състезателната дейност, които произтичат от функционалните структури на дейността на човека и определят нейната специфика, са илюстрирани на **табл. 1**.

Ефективността на изследванията зависи от определянето и идентифицирането на основните фактори, детерминиращи върхо-

вите спортни постижения и адекватността на критериите за системен подход при техния избор. Отчитайки общите закономерности в състезателната дейност и опита на най-добрите ни фехтовачи, ще се опитаме да определим главните фактори за тяхната реализацията в отговорни състезания от вътрешния и международния спортен календар [79, 113].

Таблица 1

Особености на състезателната дейност

Особености на състезателната дейност		
1.	Възприемане на информация	В условията на маскировка и лъжливи действия от страна на противника
2.	Обработване на информацията	Взимане на решения в условията на лимит и дефицит на пространство и време
3.	Изпълняване на взетите решения	В условията на противодействащ противник и не винаги благоприятна среда

В процеса на подготовка на фехтовача за състезания е необходимо да бъдат подобрени функционалните възможности, двигателните качества, технико-тактическото майсторство и специализация на двигателните и вегетативните функции на организма и повишаване на нивото на устойчивост в психическата сфера при екстремални въздействия [47, 48, 79]. Основните раздели в подготовката на висококвалифицираните фехтовачи са моделирането на специфични изисквания към майсторството им и специално построяване на тренировъчния процес. Всичко това позволява да се оптимизира изборът на стратегия за планирането, подготовката и управлението [79, 113]. Моделните характеристики за определянето на факторите, детерминиращи върховете им спортни постижения, трябва да се изработват, като се отчитат показателите от **табл. 2**.

Извършеният многомерен анализ за определяне на детерминиращите фактори за постигане на върхови спортни постижения

във фехтовката е в съответствие с тяхното сходство и различие. Това ни позволи да създадем и обосновем нови модели за анализ и обяснение на изследваните данни. С нарастването на обема от фактори, влияещи върху спортния резултат, се появява необходимостта от нови подходи, които да извлекат информацията, която се съдържа в тези данни.

Таблица 2

Показатели, които определят детерминиращите фактори

Показатели, които определят детерминиращите фактори		
1.	Спортен резултат	Постигане на победи в боевете и състезанията
2.	Възраст	Навършени години, спортен стаж и спортен опит
3.	Здраве на спортиста	Функционално здраве, травми, заболявания
4.	Морфологични признаци	Ръст, тегло, дължина на крайниците и др.)
5.	Физическа подготовка	Двигателни качества и тяхното използване
6.	Техническа подготовка	Изпълнение на действия, съответстващи на индивидуалните особености на фехтовача, необходими за постигане на победа в боевете и състезанията
7.	Тактическо майсторство	Разнообразие на използваните действия и способността за реализиране на тактическите замисли в боя и по време на състезание
8.	Психическа готовност	Нивото на развитие на сензорните, мисловните и сензомоторните процеси, стабилността на психиката при големи физически натоварвания и в екстремални условия по време на състезания
9.	Медико-биологическа характеристика	Функционално състояние
10.	Ниво на знания	Обучение и самоусъвършенстване

Една от целите на настоящия труд е да хвърли повече светлина върху резултатите от вътрешните и международните състезания, „жалонирани“ проучването на българската фехтовка в периода 1950 – 1990 г.

Проучването на фехтовалния спорт ще позволи да се обогатят и научните знания, като на базата на новите факти и тълкувания се оцени и преосмисли известният емпиричен материал. Досега не са извършвани цялостни изследвания за организирането на фехтовалния спорт в България за определен период, които биха осветлили комплексно развитието на спортносъстезателната дейност във вътрешен и международен аспект.

I.1. Исторически аспекти за появата и развитието на спортната фехтовка

Възникването и усъвършенстването на хладното оръжие датира от най-дълбока древност, а агресивният характер на човека е двигателят за неговото усъвършенстване на всичките видове. Основна причина за усъвършенстване на фехтовалните умения са военните занимания и водените от най-дълбока древност воювания, които дават мощен тласък на развитието и усъвършенстването на бораването с хладно оръжие.

Фехтовката в наше време – през XVIII и XIX век, се формира като вид спорт. В програмата на Първите съвременни олимпийски игри, които се провеждат в Атина (Гърция) от 06.04. до 15.04.1896 г. при участието на 311 състезатели от 14 страни, е включена и фехтовката с рапира за мъже, като един от деветте спорта, основатели на игрите.

За спортната наука е от особена важност, какво е мястото на този спорт, още повече, че изследването обхваща периода от 1950 до 1990 г., време в което се реализират най – добрите класирания на българските фехтовачи на международната пътека. Изследването представлява систематизиране и анализ на документален материал, на наши наблюдения и на експертно мнение на лица,

които имат компетенция по спортносъстезателната дейност в българската фехтовка.

1.2. Фактори, регламентиращи състезателната дейност във фехтовката

Състезателната дейност във фехтовалните състезания поставя пред участниците изискването за добро развитие на двигателния апарат и на вегетативните функции, бързо и адекватно специфично мислене и познание.

Схема 3

Схема на състезателната дейност на фехтовачите

Адекватността на възприятията и бързината на преработката на информацията, взимането на решения и изборът на средства

за достигане на целта са централни в състезателната дейност на фехтовачите досега. Ето защо, можем да обобщим, че особеностите на състезателната дейност във фехтовката, произтичащи от функционалната структура на дейността на човека, определят нейната специфика, като на първо място е възприемането на информацията в условията на маскировка и лъжливи действия от страна на противника.

За състезателната дейност на фехтовача е характерно, че той е длъжен да отчита не толкова добре известните обстоятелства на боя, а по възможност особеностите на решенията, изпълнявани от противника, които не са му известни. Знае се, че във фехтовката екстремалните условия в състезания възникват и от възникващите затруднения на възприятието, от взимането на решения и реализацията на действия с разнообразен характер. [113, 114, 220]. В **схема 3** е представена структурата на състезателната дейност на фехтовачите.

I.3. Институционализиране на състезанията с рапира и описание на оръжието рапира и начина за нанасяне на тушовете

Правилата, ръководещи състезанията на рапира, провеждани с помощта на контролен електрически апарат на тушовете, са приети през 1957 г., като след това са променяни от различните конгреси, провеждани след тази дата.

I.4. Характеристика и институционализиране на оръжието шпага

През 1936 г. са приети правилата, ръководещи състезанията с шпага, проведени с апарат за контрол на тушовете. Във времето са променяни от различни конгреси. На конгреса, проведен през 1984 г., се одобрява въвеждането на женската шпага, а на този от 1987 г. се решава от 1989 г. да се организират и световни първенства за жени на шпага.

I.5. Характерни особености на оръжието сабя, поражаема повърхност и начини за нанасяне на тушовете и институционализиране на състезанията със сабя

За своята интересна, драматична и многонационална история фехтовката със сабя е изминала огромен път на развитие в структурно и функционално отношение [141, 142, 185, 186]. Нейната официална поява е свързана с включването на това оръжие в програмата на Първите олимпийски игри – Атина 1896 г. До наши дни сабята достига след редица промени. Съвременната сабя е оръжие, което е с максимална дължина от 105 см и тегло около 500 г. Поражаемата повърхност е тялото до хълбоците, ръцете и главата, а начинът за нанасяне на тушовете се извършва чрез мушкане и сечащи удари, което до голяма степен определя високата интензивност на боевете.

I.6. Характерни особености на състезателна дейност на фехтовачите

Състезанията по фехтовка са основните системообразуващи фактори при оръжията рапира, шпага и сабя, а регламентираните правила на състезателната дейност са насочени към честното постигане на победа в боя и състезанието. Взаимодействията на фехтовачите в състезание се осъществяват в процес на постоянно възприемане, отразяване и ответно реагиране. До голяма степен те зависят от адекватните решения, взети в съответстващата ситуация на спортното единоборство и правилната оценка на собствените възможности и тези на противника.

Състезателната дейност поставя пред спортиста изискване не само за добро развитие на двигателния апарат, но и за бързо и адекватно специфично мислене. Адекватността на възприятията и бързината на преработката на информацията, взимането на решения, изборът на средства за достигане на целта, са централни в състезателната дейност на фехтовачите (**схема 4**).

Схема 4
Протичане на фехтовалния бой

Развитието на състезателните ситуации може в определени граници да бъде предвидено, защото информационната неопределеност зависи от квалификацията на фехтовача, от неговия стаж, опит и др. Състезателната дейност на фехтовачите преминава в условията на пространствено-времеви лимити, обусловени от правилата на състезанието, а изменението им води до промяна на съдържанието и на състезателната дейност (**схема 5**).

Използването на анализа на факторите във фехтовката е свързано с някои проблеми, които възникват при определянето на различните компоненти за постигане на висок спортен резултат. Добрият модел изисква ясно определяне и ясна идентификация на всеки от факторите във фехтовалния спорт, от които зависи високият спортен резултат. Когато определим значението на съответния фактор, той може да бъде включен в анализа или не. В

настоящото изследване изключва факторите, които не са категорично детерминиращи високите спортни постижения, защото не обслужват целите и задачите на настоящото изследване.

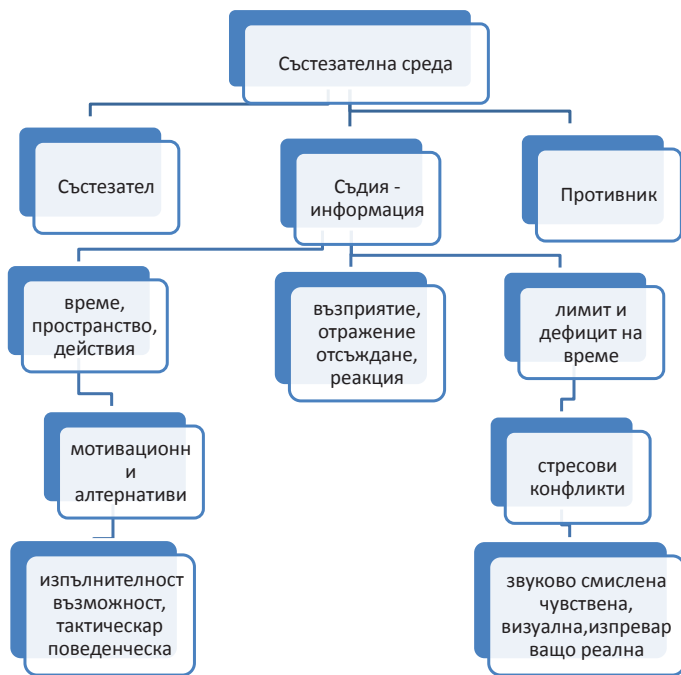

Схема 5

Състезателната дейност във фехтовката

От извършения литературен обзор бе установено, че независимо от широкия обхват на специализираните изследвания и публикации, не открихме изследване, отнасящо се до идентифициране на основните фактори, които детерминират върховете спортни постижения. Съществуването на различни направления не ни убеди, че някой от изследваните фактори е доминиращ. Ето защо, се наложи да направим класификация на факторите, които оказват влияние върху състезателната дейност и върху постигането на висок спортен резултат. Състезателната дейност във фехтовката е под пряко въздействие на общите, външните и вътрешните фактори:

• **Външни фактори:** географско положение (континент, държава), часово време, климатични особености (температура и влажност на въздуха), спортно съоръжение (вид на залата, отопление, климатизация, локация, осветеност и обем), кокурентност (брой участници и държави).

• **Вътрешни фактори:** физически, физиологични, психически, които до голяма степен се влияят от външните фактори (**табл.5**). Двете основни групи фактори характеризират количествените и качествените страни на въздействие. По време на състезание те са постоянно, многократно и неопределено действащи в различните фази на фехтовалния бой. Ето защо, условно ги разделяме на основни и второстепенни, в зависимост от извършените по време на боя атакуващи и защитно-ответни действия от броя нанесени тупове и повтораемост на успешните за нанасяне на туп действия.

Таблица 5

Фактори в състезателната дейност във фехтовката

Външни фактори		Вътрешни фактори
1.	Географско положение, (контингент, държава)	Физически
2.	Часово време, климатични особености, (температура и влажност на въздуха)	Физиологични
3.	Спортно съоръжение (вид на залата, отопление, климатизация, локация, осветеност и обем),	Психически
4.	Конкурентност (брой участници и държави)	

Изработената от нас система за определяне на факторите се състои от четири части. В **табл. 6** е представена системата за определяне на факторите, оказващи влияние върху резултата на боя във фехтовката. Основите насоки за развитие на тактическата подготовка включват: изучаване на същността и теоретико-мето-

дическите положения на фехтовалната тактика; усъвършенстване на тактическото мислене, получаване на информация, необходима за практическата реализация на техническата подготовка; изучаване на доктрината на противника на различните видове оръжия и изработване на тактическа концепция.

Овлабяването на теоретико-методическите знания за фехтовалната тактика формира точната оценка на състезателните ситуации и адекватния избор за състезателната дейност, като се усъвършенстват и обогатяват през целия състезателен живот на спортиста. При увеличаването на ръста на спортното майсторство, опитът и обемът от усвоени знания се увеличават. Необходимо е да се запомни, че изучаването на тактиката без практическо приложение, съчетано с двигателния опит на спортиста, не води до повишаване на спортния резултат.

Таблица 6

Фактори, които оказват влияние върху резултата във фехтовалния бой

Външни фактори		Вътрешни фактори
1.	Географско положение, (контингент, държава)	Физически
2.	Часово време, климатични особености, (температура и влажност на въздуха)	Физиологични
3.	Спортно съоръжение (вид на залата, отопление, климатизация, локация, осветеност и обем),	Психически
4.	Конкурентност (брой участници и държави)	

При разработката на настоящия дисертационен труд направихме задълбочено проучване и анализ на голям брой научни публикации, специализирана литература, интернет сайтове и др. и установихме, че до настоящия момент не са анализирани резултатите от състезанията, провеждани у нас и тяхната взаимовръзка с

постигнатите от българските фехтовачи резултатите на международни състезания на оръжията рапира мъже и жени, шпага и сабя. Темата на нашето изследване предполага анализ на постиженията по фехтовка в един четиридесетгодишен период на базата на резултатите от проведените вътрешни и международни състезания в различните видове оръжие. Сложността на проблема се дължи на неизмеримостта на спортния резултат като количествена величина. Анализът и изводите биха могли да се направят само чрез изследване на участията и класирането на състезателите в организираните от БФФ състезания за ВСК (вътрешен спортен календар) и МСК (международен спортен календар). Такава цел предполага използване на научни методи за анализ, което ние сме направили, надяваме се, успешно.

Глава втора

II. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ, МЕТОДИ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

II.1. Работна хипотеза на изследването

Работната ни хипотеза изразява нашето предположение, че научният подход към идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения на българските фехтовачи, се основават на анализа на вътрешните и международните състезания.

В дисертационния труд дедуктивно се разглежда анализът и разбирането за спортния резултат, като част от научното изследване и в контекста на спортната наука и практика, да бъдат изведени, доказани и систематизирани детерминиращите фактори (детерминанти), които определят същността при протичането на състезателната практика и повлияват върху крайното класиране на международни състезания (**табл. 8**).

Таблица 8

Състезания, включени в настоящото изследване

Вътрешни	Международни
Републиканско първенство	Двустранни срещи
Купа България	Международни турнири
	Регионални първенства
	Европейски първенства
	Световни първенства
	Световни купи
	Олимпийски игри и др.

Предполагаме, че сложният процес за постигане на висок спортен резултат е възможно да бъде регулиран със средствата на анализа на състезателната дейност и определянето на факторите, които го детерминират. Това би довело до усъвършенстване на

системата за прогнозиране, като се отчита действието на обективните състезателни фактори – крайното класиране в проведени състезания. В табл. 8 са представени състезанията, които се анализират в настоящата дисертация.

II.2. Особенности на системата за провеждане на състезанията в посочения период

В началото на изследвания период българската фехтовка се характеризира с не особено добри международни резултати. С оглед разкриването на причините за този проблем в настоящия дисертационен труд се анализират факторите, детерминиращи подобряването на играта на състезателите в международни състезанията. Изследването обхваща периода от провеждането на първите официални състезания пред 1950 г. до 1990 г., като в него са включени всички регистрирани в Българската федерация по фехтовка състезания. Установено е диференцирано и разнопосочно влияние на отделни фактори по оръжия.

Познаването на силите, детерминиращи постигането на висок спортен резултат, би позволило разработването на прецизни начини за планиране на подготовката.

В **схема 6** е отразен съставът на боевите действия.

Фактори на схемата онагледяват многообразието на фехтовалните действия и предопределят сложността за изследването.

II.3. Обща характеристика на фехтовката у нас до 1944 г.

Проучването на историята на фехтовалния спорт у нас до 1944 г., ще позволи да се обогатят и научните знания за фехтовалния спорт в България, като на базата на новите факти, тълкувания и оценки ще се преосмисли досега известния исторически материал. До настоящия момент не са извършвани цялостни исторически изследвания на фехтовалния спорт в България до 1944 г., които, освен емпирично изследване на конкретната картина, ни

дава възможност да се изследват и открият събития, неизвестни и определящи историческата реалност.

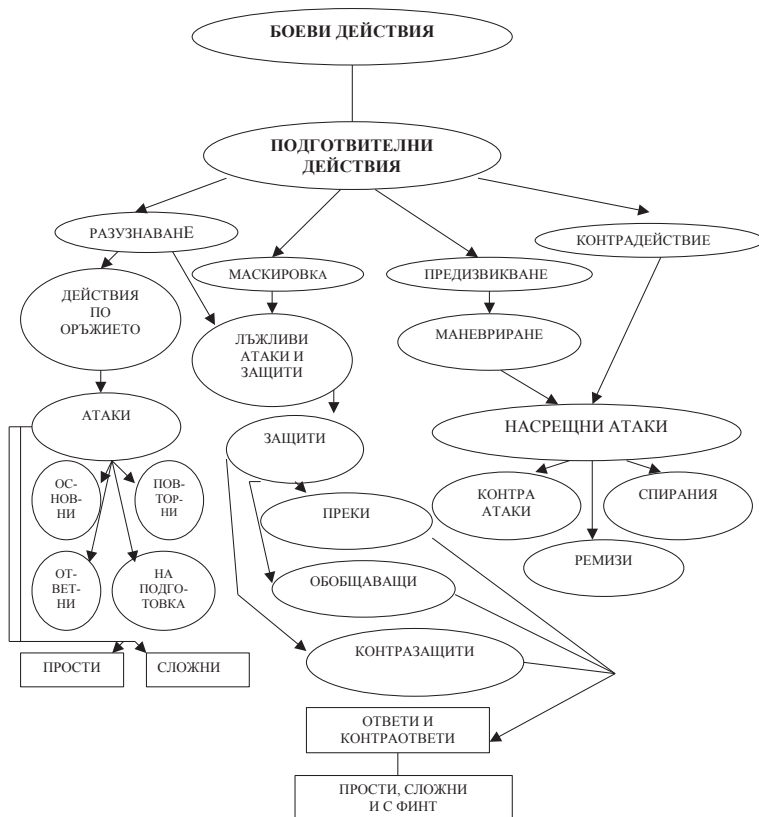

Схема 6

Схема на боевите действия

II.4. Резултати от вътрешните първенства за рапира – мъже, в периода 1952 до 1990 г.

В първия период са проведени 18 състезания за републиканско първенство [301, 304, 306, 309, 314]. В тях medalите са разпределени между 18 състезатели от 12 клуба. В заключение можем да обобщим, че проведените в периода състезания създават първите лидери в оръжието и по този начин насърчават конкуренцията и

създават широка и стабилна основа за създаването на националния отбор по рапира на България.

Вторият изследван период (1970–1990 г.) , на състезанията на рапира - мъже от вътрешния спортен календар включва 21 републикански първенства и 19 състезания за Купа България.

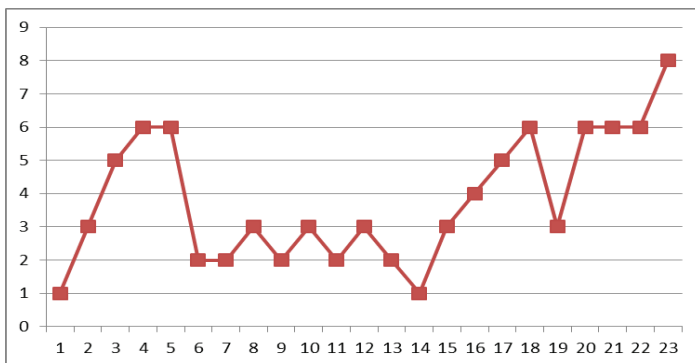
При анализиране на резултатите от изследването се установиха важни за теорията и практиката закономерности. На първо място – устойчивостта на изявените състезатели при класиранията в двете състезания. На второ място е доминиращото влияние на столичните клубове. На трето място – високата конкурентност във фехтовалните клубове от столицата и добрата работа на специалистите в тях.

II.5. Резултати от състезанията на рапира – мъже, от международния спортен календар за периода 1968-1990 г.

Извършено бе проучване на достъпните протоколи на проведените международни състезания в периода 1968–1990 г. Получените резултати бяха подложени на проучване [383, 381, 385]. Международните състезания на рапира при мъжете, които са предмет на настоящата дисертация, са с различен годишен интензитет. На представените в хронологичен ред години (от 1 до 23 – 1968 до 1990) е показан броят на състезанията за този период, като номерацията започва с първото проведено през 1968 г. (фиг. 18).

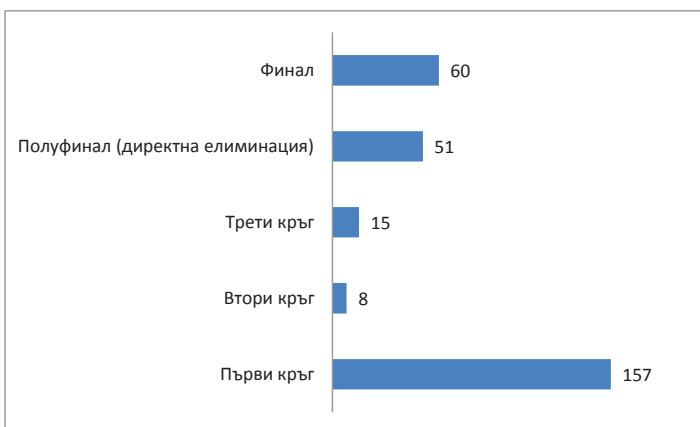
Брой участия на рапиристите в различни по ранг международни състезания

В изследваните 23 години документално установихме участието на българските фехтовачи в 87 международни състезания. За периода 1968–1990 г. са регистрирани 373 участия в различни по ранг и конкурентност международни състезания. Броят на рапиристите, участвали в изследваните международни състезания, е: в първи кръг – 157, втори кръг – 8, трети кръг – 15, полуфинал (директна елиминация) – 51, и финали – 60 (фиг. 19).

Фиг. 18

Международни състезания проведени в периода 1968–1990 г. на рапира – мъже (цифрите по абсцисата отговарят съответно на годините от 1968 до 1990)

Фиг. 19

Брой участия на рапиристите в различни по ранг международни състезания

II.6. Резултати от вътрешните състезания на рапира – жени, в периода 1950 до 1990 г.

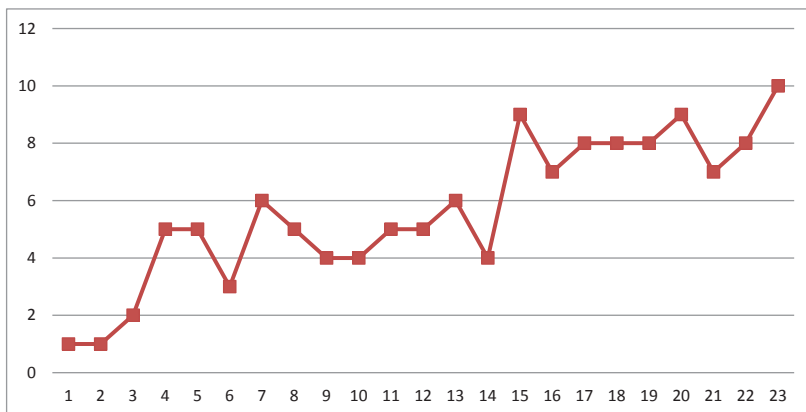
Времевият период 1950–1990 г. на състезанията на рапира – жени, разделяме на две части – първата годините от 1952 до 1969

г. и втората от 1970–1990 г., за които е съхранена достоверна и автентична информация за участието на жените в състезанията за републиканско първенство. През 1952–1969 г. са проведени 19 състезания за републиканско първенство, а през 1970–1990 – 21 републикански първенства и 19 състезания за Купа България на рапира – жени, при масово участие на клубовете.

През тези години женската рапира се характеризира с динамично ръзвитие, което спомага за популяризирането на фехтовката у нас като цяло. Постигнатите от състезателките и клубовете резултати са логичен израз на провежданата подготовка.

II.7. Резултати от състезанията на рапира – жени, от международния спортен календар в периода 1968–1990 г.

Извършените проучвания на протоколи от проведените 130 международни състезания в периода 1968–1990 г. бяха подложени на анализ и оценка. Проведените в периода състезания и техният брой по години са представени в хронологичен ред във **фиг. 42**.

Фиг. 42

Участие в международни състезания на рапира – жени, по години (цифрите по абсцисата отговарят съответно на годините от 1968 до 1990)

В регистрираните 130 състезания българките са участвали на рапира в 745, а постигнатите резултати са следните: първи кръг – 281; втори кръг – 179; трети кръг – 98; полуфинал (директна елиминация) – 80 и участие във финали – 91.

II.8. Резултати от вътрешните първенства на шпага – мъже, в периода 1955 до 1990 г.

Лонгитодиналното изследване борава с информационен масив за периода 1955–1990 г., необходим за определянето на водещите състезатели и клубове, създали основата на българския национален отбор по фехтовка с шпага. Изхождайки от правилата за логическата взаимовръзка, ние правим изводи от общите параметри, основани на получените данни от изследванията на проведените състезания.

Ето защо, за периода 1955–1990 г. проследихме честотата и ефективността на представянето на най-добрите български фехтовачи, участвали в състезанията от вътрешния спортен календар, включващ държавни първенства и състезания за Купа България.

В периода са организирани 21 републикански първенства и 21 състезания за Купа България на шпага – мъже.

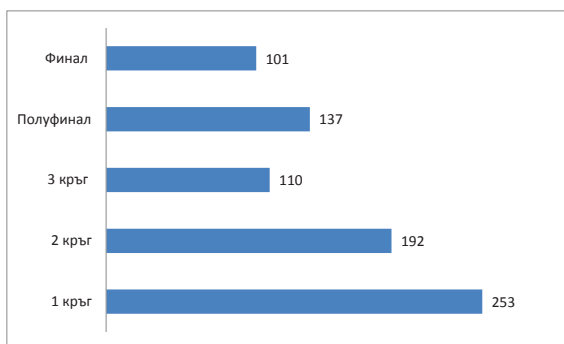
С най-много спечелени медали в периода е Димитър Стоянов – 9 медала, следван от Филип Шабански с 5, след него с по 4 медала са Иван Симеонов, Бойко Кръстевич и Велко Братанов. Живко Казаков и Иван Апостолов са с по 3 медала. След тях се нареждат 5 състезатели с по 2 медала и 10 с по един медал. Посочените състезатели участват в сформирането на националните отбори на България в различни периоди.

II.9. Резултати от състезанията на шпага от международния спортен календар в периода 1968–1990 г.

В проведените 121 състезания са регистрирани 783 участия на българските състезатели на шпага, а резултатите са следните:

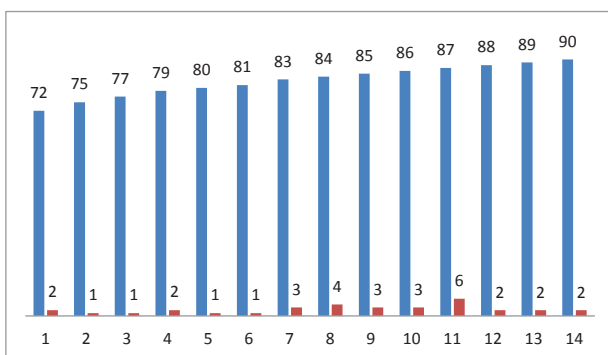
участие в състезание – първи кръг – 253; втори кръг – 192; трети кръг – 110; полуфинал (директна елиминация) – 137 и участие във финали – 101. Разпределение на участието на шпажистите в различните етапи на международни състезания са показани във **фиг. 64**.

Интерес представлява и разпределението на местата, завоювани във финалните боеве на международните състезания. Ето защо, проучихме класирането и спечелените отличия, а резултатите са представени във **фиг. 67**.

Фиг. 64

Участия в различни етапи от международните състезания
на шпага – мъже

Фиг. 67

Разпределение на медалите от международни състезания
на шпага – мъже

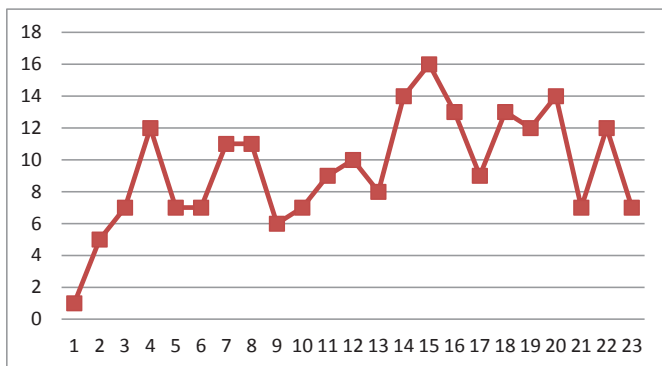
II.10. Резултати от вътрешните състезания на сабя – мъже, в периода 1950 до 1990 г.

Предмет на настоящия анализ е спортносъстезателната дейност по фехтовка в България през периода 1950–1990 г. – сабя – мъже. В *първия разглеждан период* (1950 –1969 г.) се провеждат 20 състезания за определяне на републиканските първенци на България.

Във *втория период на изследването* (1970–1990 г.) са включени 21 Републикански първенства и 19 състезания за Купа България на сабя, с участието на клубовете от страната. За времето от 1950 г. до 1990 г. медалите се разпределят между 4 клуба – „Академик” – София (22), „Славия” – София (24) и ЦСКА „Септемврийско знаме“ (11). Безспорен лидер са състезателите на „Славия” – София, като в последните пет години са пълен хегемон, спечелвайки всички медали от Купа България.

II.11. Резултати от състезанията на сабя – мъже, от международния спортен календар за периода 1968-1990 г.

Извършеният анализ и проучените протоколи от проведените 221 международни състезания в периода 1968–1990 г. бяха подложени на анализ и оценка.

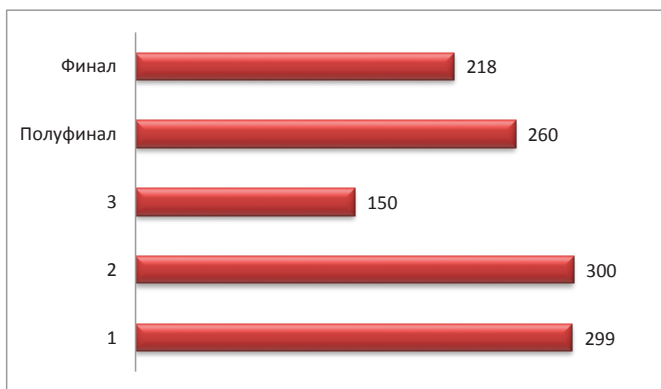

Фиг. 80

Участието в международни състезания по години на сабя – мъже (цифрите по абсцисата отговарят съответно на годините от 1968 до 1990 г.)

Проведените в периода състезания са представени в хронологичен ред по години във **фиг.80**.

В проведените 221 състезания са регистрирани 1235 участия на българските сабьори в международни състезания с различен ранг, а резултатите са следните: първи кръг – 299; втори кръг – 300; трети кръг – 150; полуфинал (директна елиминация) – 260 и участие във финали – 218. Реално са спечелени 99 медала (**фиг. 81**).

Фиг.81

Участие на българските състезатели в международни състезания от различен ранг

Глава трета

III. ОБОБЩЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ СЪСТЕЗАНИЯТА НА РАПИРА, ШПАГА И САБЯ

III.1. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на рапира – мъже, за периода от 1952 до 1990 г.

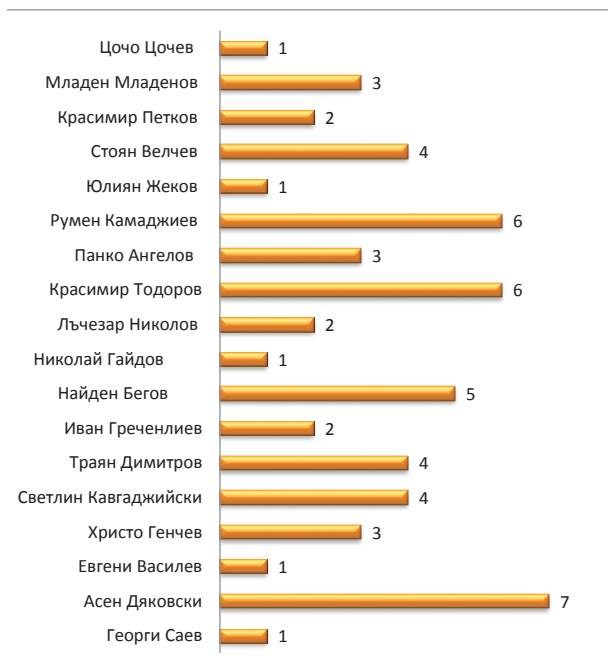
В периода са проведени общо 58 състезания за републиканско първенство и Купа България и 87 международни състезания. При анализа бяха отчетени специфичните особености при провеждането на боевете в оръжието рапира.

В проведените 58 състезания за републиканско първенство и Купа България, златните медали се разпределят между 18 състезатели. В подреждането с различен брой медали се нареждат 18 състезатели (**фиг. 85**).

Анализът на участието на нашите фехтовачи на международни състезания за периода 1968–1990 г. показва, че разпределението на медалите е основа и за първите анализи на постигнатите резултати на националните състезатели на рапира – мъже.

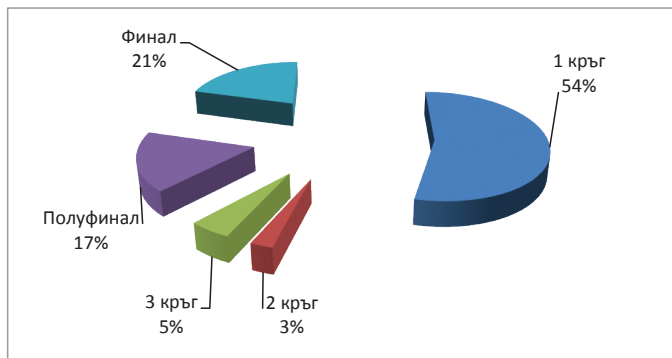
От проучените протоколи от 87 международни състезания е направен анализ на представянето на нашите състезатели на международната пътека. При регистрираните 373 участия резултатите са: участие в първи кръг – 157; втори кръг – 8; трети кръг – 15; полуфинал (директна елиминация) – 51 и участие във финали – 60. В международните състезания са участвали 53 състезатели, а само 36 са с повече от 10 участия. Процентното разпределение на класирането в международни състезания от различен ранг на състезателите на рапира е представено във **фиг. 88**.

Резултатите на нашите състезатели подложихме на нормализация, за да оценим и сравним количествено данните между различните оръжия – в стандартни отклонения от средните стойности. На фигурите сме именували тези преобразования с термина „Detrend”.

Фиг. 85

Разпределение на златните медали от републикански първенства и Купа България на рапира – мъже

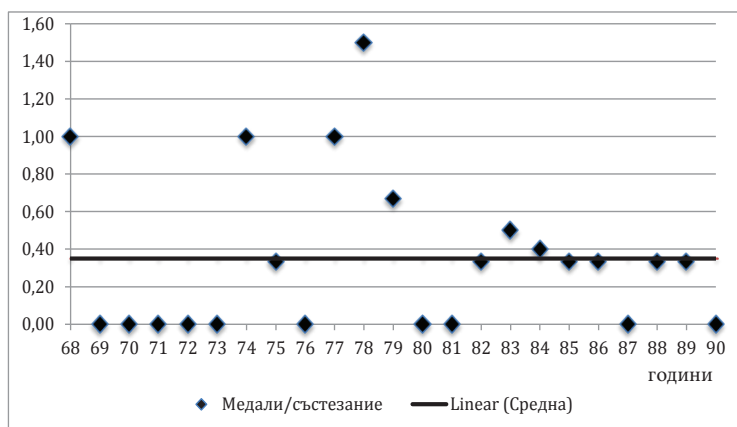
Фиг. 88

Процентно разпределение на класирането на международни състезания от различен ранг на състезателите на рапира – мъже

Разпределеното на спечелените медали е представено по години в абсолютни стойности от 1968 до 1990 г. на **фиг. 90**. Ясно е очертан периодът на най-силното представяне на рапиристите, което е между 1975 и 1979 г. В следващия период броят на меда-лите намалява и пада до средно ниво, а в момента и под него. В последните години от изследвания период резултатите са силно колебливи с тенденция към влошаване.

В **табл. 10** са посочени абсолютните стойности на показатели-те за финалите (участието и медалите), а другите два показателя – в стандартни отклонения.

В **табл.11** са отразени показателите „финали/участия“ и „меда-ли / участия“ по години.

Фиг. 90

Таблица 10

Финали - медали	Минимум	Максимум	Средна
Финали/участия	0	2.33	0.81
Медали/участия	0	1.50	0.35
Финали/участия детренд	-1.19	2.24	0
Медали/участия детренд	-0.78	2.56	0

Таблица 11

Година	Финали/участия	Медали/участия
1968	2.00	1.00
1969	2.33	0.00
1970	1.00	0.00
1971	0.38	0.00
1972	0.00	0.00
1973	1.50	0.00
1974	1.00	1.00
1975	1.67	0.33
1976	0.50	0.00
1977	0.33	1.00
1978	1.00	1.50
1979	0.67	0.67
1980	0.00	0.00
1981	0.00	0.00
1982	0.33	0.33
1983	1.00	0.50
1984	0.80	0.40
1985	0.17	0.33
1986	2.00	0.33
1987	0.80	0.00
1988	0.50	0.33
1989	0.33	0.33
1990	0.29	0.00

III.2. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на рапира – жени, за периода 1968–1990 г.

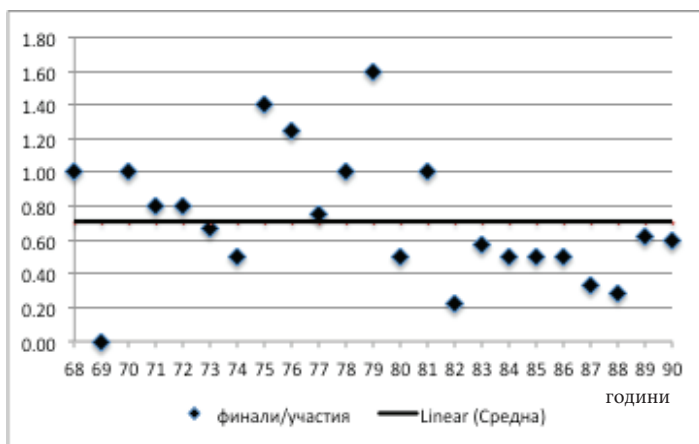
През този период са проведени 59 състезания за републиканско първенство и Купа България, а в периода 1968–1990 г. са регистрирани 130 международни състезания. Настоящото изследване има за цел да разкрие особеностите, динамиката и хронологията при реализирането на висок спортен резултат.

В проведените 59 състезания medalите са разпределени между 14 състезателки и 11 клуба.

Анализирахме представянето на нашите състезателки и в международни състезания в периода 1968–1990 г., на базата на 130 протокола с участие на български състезателки. Резултати: участия в първи кръг – 281; класиране във втори кръг – 179; класиране в трети кръг – 98; класиране на полуфинал (директна елиминация) – 80, и участие във финали – 93. Постигнатите резултати са дело на 95 състезателки с 745 индивидуални участия в международните състезания.

Използвайки процеса за премахване на ефекта от натрупването на набор от данни и тенденцията да се показват само абсолютните промени в стойностите, успяхме да идентифицираме потенциално цикличните модели при участието на българските фехтовачки в международните състезания (табл. 13).

От **фиг. 97** се установява ясен отрицателен тренд в класиранията на финал в годините след 1979 г., когато е постигнат максимум в ефективността на класиране. След 1983 г. на практика всички класирания са под средното за разпределението.

Фиг. 97

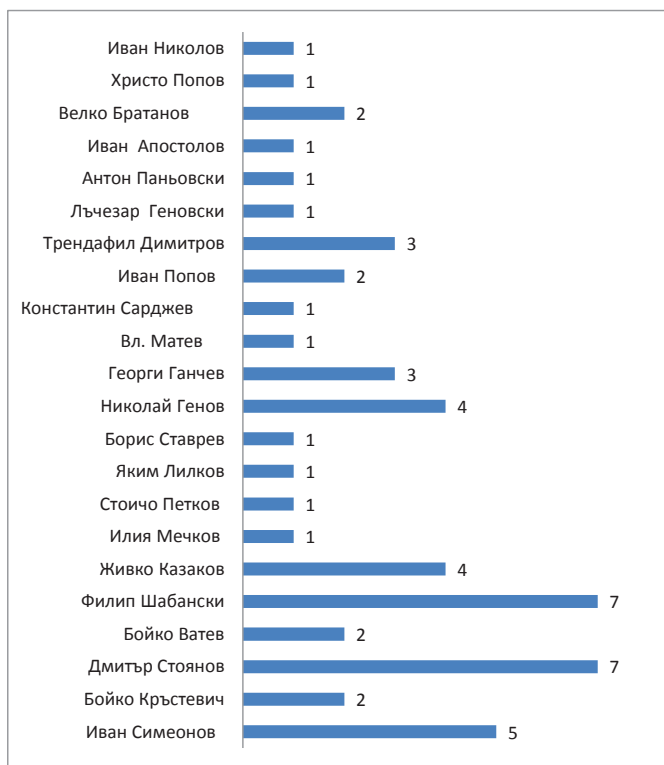
Таблица 13

Година	Финали	Медали	Участия по години
1968	1	0	1
1969	0	0	1
1970	2	0	2
1971	4	2	5
1972	4	2	5
1973	2	0	3
1974	3	0	6
1975	7	3	5
1976	5	1	4
1977	3	1	4
1978	5	3	5
1979	8	4	5
1980	3	0	60
1981	4	0	4
1982	2	1	9
1983	4	2	7
1984	4	1	8
1985	4	0	8
1986	4	0	8
1987	3	1	9
1988	2	0	7
1989	5	2	8
1990	6	1	10
сog	0	0	

III.3. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на шпага – мъже, за периода 1968–1990 г.

Анализът и оценката на резултатите от състезанията на шпага в периода 1968–1990 г. включва водещите състезатели и клубове, създали основата на българския национален отбор по фехтовка с

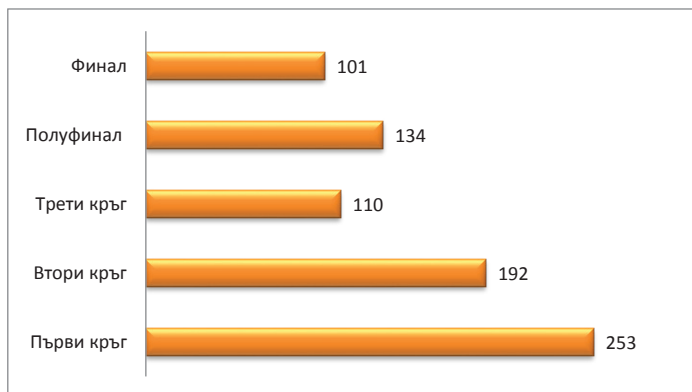
шпага. Проведени са 57 състезания от вътрешния спортен календар, в който са включени републикански първенства (36) и Купа България (21). В тях златните медали са разпределени между 22 състезатели от 14 клуба (**фиг. 101**).

Фиг. 101

Златни медали на шпага – мъже, от републикански първенства и Купа България

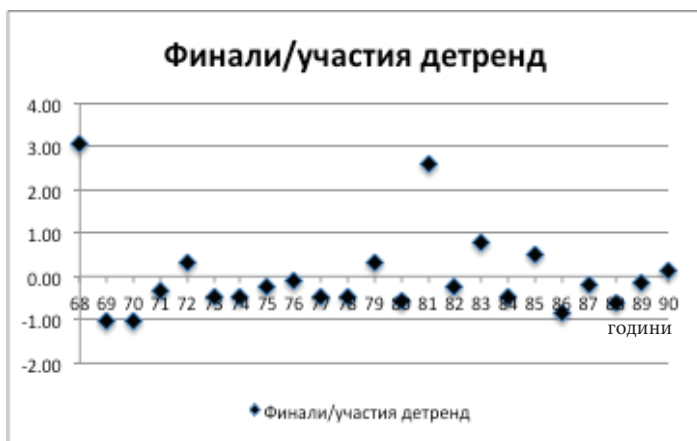
В проведените 121 международни състезания за времето от 1968 до 1990 г. са регистрирани 783 участия на български състезателите на шпага в международни състезания, а постигнатите резултати са следните: участие в състезание - първи кръг – 253; втори кръг – 192; трети кръг – 110, полуфинал (директна елиминация) – 134 и участие във финали – 101 (**фиг. 103**).

Фиг. 103

Участие в международни състезания от различен ранг на шпага – мъже

При анализ на нормализираните данни (**фиг.105**) се забелязва, че максимумът 4 отдалечен на 3.08 стандартни отклонения от средната.

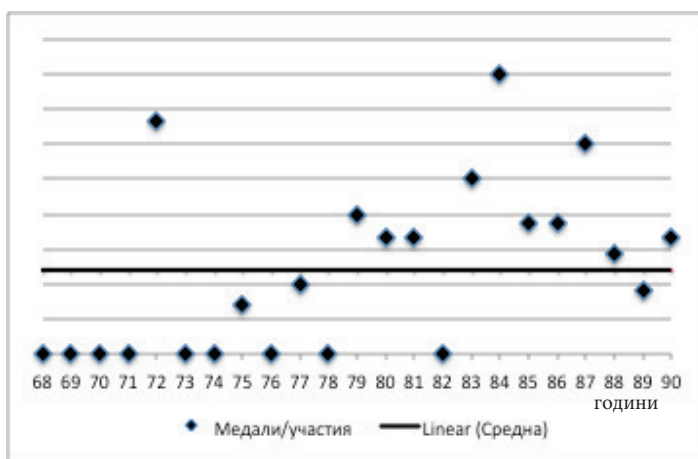

Фиг. 105

Следващият по големина пик, този през 1981, е на разстояние от 2.67 стандартни отклонения.

Ако характеризираме подобни отклонения с особеностите на нормалното разпределение, чиято база използваме за представя-

не на данните, подобни стойности са практически невъзможни, в случай, че параметрите на разпределението са определени достатъчно. Това рисува тъжната картина, че не е реалистично в обозримо бъдеще да очакваме подобни постижения в шпагата (фиг. 106).

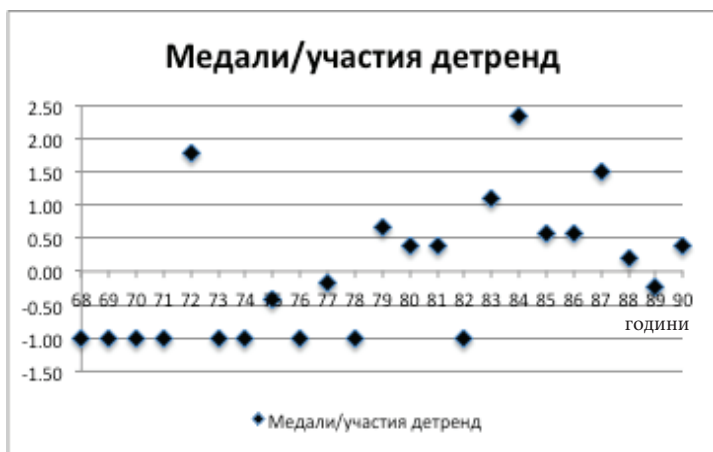

Фиг. 106

При резултатите от ефективността на печелене на медали установихме хаотичен отрицателен тренд между 1984 и 1989 г. Максимумът е на 2.33 стандартни отклонения от средната и настъпва през 1984 г. Има основания да приемем, че до 80-те години правилото е било да не печелим медали. Следва постепенно раздвижване с връх средата на този период, последвано от спад и връщане към по-посредствено представяне (фиг. 106, 107).

Тук коефициентите на корелация между участията и класиранията на финал и между участията и спечелените медали е с доста по-високи стойности – съответно 0.5 и 0.6. Тези резултати показват значителни зависимости. Ако можем да се доверим на статистиката, възможен път за повишаване на успеваемостта в шпагата е да се повиши броят на участията в големи състезания. Но трябва да отчитаме реалностите в оръжието, като имаме пред-

вид високата конкурентност в международните състезания с висок ранг. От времето, което изследваме до настоящия момент това е оръжието с най-много участници. Ето защо, трябва да отчетем не само положителните тенденции за развитието, но и индивидуалните качества на състезателите (фиг. 107).

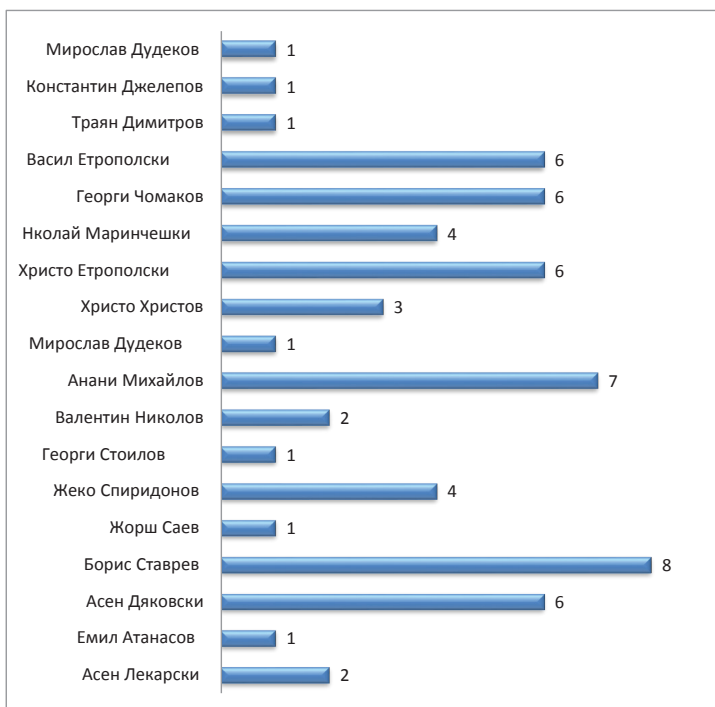

Фиг. 107

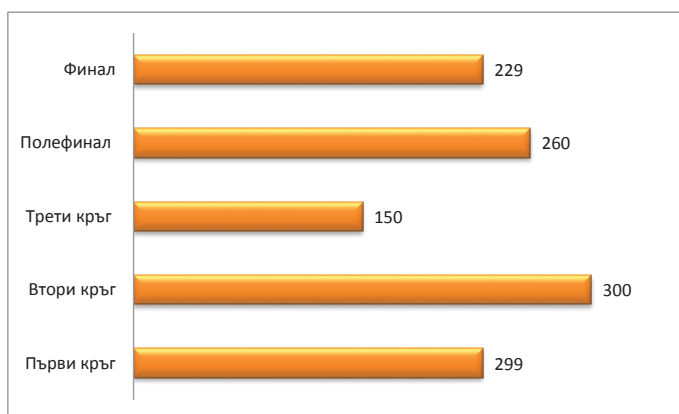
III.4. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на сабя – мъже, за периода 1970–1990 г.

За периода от 1950 до 1990 г. систематизирахме победителите на сабя в републиканските първенства и за Купа България, които си разпределят 60 комплекта медали, след оспорвани и напрегнати боеве. Победителите в проведените състезания са 18 (фиг. 108).

В проведените 221 международни състезания за периода от 1968 до 1990 г. са регистрирани 1238 участия на сабьорите в международни състезания от различен ранг. Постигнатите резултати са следните: първи кръг – 299; втори кръг – 300, трети кръг – 150; полуфинал (директна елиминация) – 260 и участие във финали – 229. При класирането във финалите българските фехтовачи са спечелени 99 медала (фиг.111).

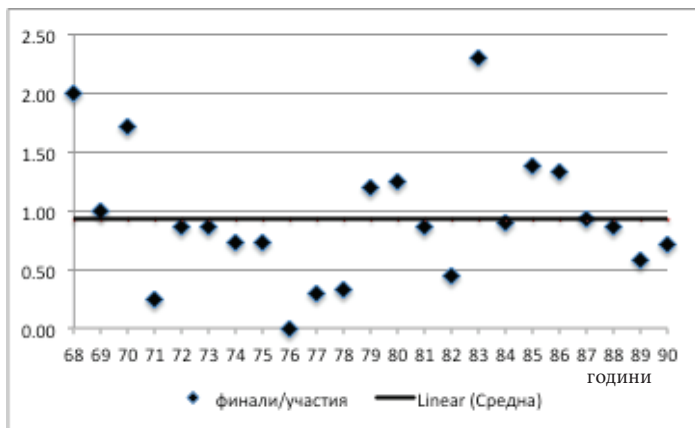
Фиг. 108

Фиг. 111

Класиране в международни състезания от различен ранг
на сабя – мъже

На **фиг. 112** се вижда бурното и в известна степен хаотично развитие на ефективността на класиране на финал за целия изследван период. Освен това, наблюдаваме двувърхов възход в този показател след 1976 г. Апогеят е достигнат през 1983 г., след което до 1989 г. трендът е отрицателен.

Фиг. 112
Участие във финали

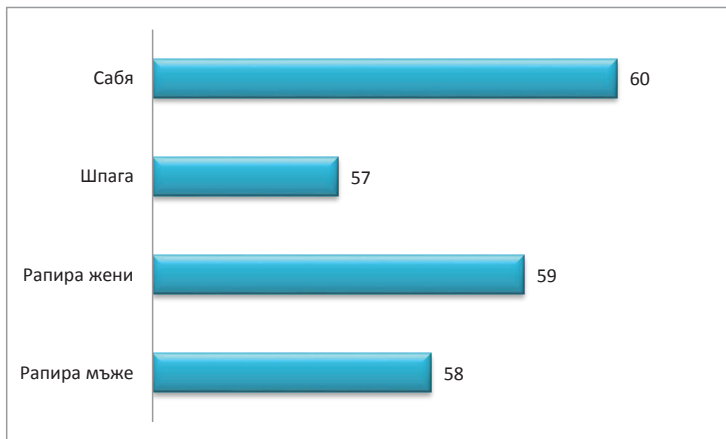
Извършеният анализ показва, че успехите в това „най-българско оръжие“ не са случайни, а са плод на целенасочен тренировъчен процес, позволяващ максимална реализация на собствените възможности.

III.5. Анализ и оценка на резултатите от състезанията за периода 1970–1990 г.

Проведените състезания по фехтовка за трите оръжия в периода 1950–1990 г. от вътрешния спортен календар са 234, съответно за републикански първенства – 156, за Купа България – 78 (**фиг. 116**).

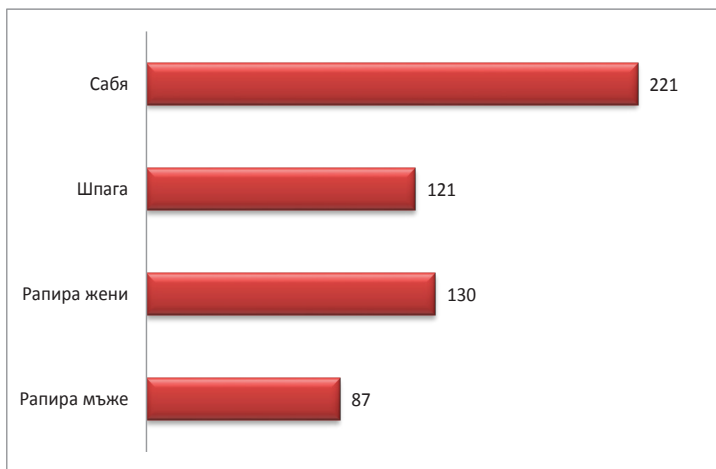
Международните състезания, в които са участвали нашите състезатели на всички оръжия, са общо 559. Тяхното разпределение е както следва: 87 участия имат мъжете рапиристи, жените рапира са с 130, шпагата е с 121 участия, а сабят с 221 (**фиг.117**).

Може да обобщим, че фехтовката стои достойно между спортовете дали съдържание и облик на спортното движение в България.

Фиг. 116

Общ брой състезания по оръжия от вътрешния спортен календар за републикански първенства и Купа България

Фиг. 117

Участие в международни състезания по оръжия

III.6. Теоретичен анализ на състезанията в изследвания период

Досега обобщаващо изследване, от такъв характер, липсва не само за българската фехтовка, но и в световната история на този спорт. Съществуват голям брой изследвания по различни въпроси относно развитието на техниката, тактиката, на физически текачества, и др. Няма обаче изследване, което да съчетава сведенията от вътрешни и международни състезания, а още по-малко за идентифициране на основните фактори, детерминиращи върховете спортни постижения на българските фехтовачи. Тук се направи такъв опит и той е успешен. Поради липса на подобни изследвания, които биха могли да служат за модел, използвахме нов вид схема за проучване на постигнатите резултати. Изследването и проверката на данните се налага, за да се установи тяхната надеждност и сигурност по отношение на съдържащите се в тях сведения. Това е особено важно, защото не рядко имената на големи състезатели често са „обраснали” с неверни данни, легенди и предания и е много трудно да се определи историческата истина, в чисто позитивен план. Стремекът в настоящия дисертационен труд е това да се прави по една и съща схема, което винаги е спазвано. В отделните състезания има редица особености, които са били отчитани. Затова на места схемата е детайлизирана, но там където има много отличия тя е приведена в съответствие с наличния материал.

Глава четвърта

IV. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

IV.1. Изводи

Резултатите от проведените изследвания и техният анализ потвърждават работната хипотеза, че основните фактори, определящи върховете спортни постижения на българските фехтовачи за периода 1950–1990 г., са непосредствено свързани със силата на взаимовръзките на интегралните обективни и субективни индикатори на активната спортна дейност и съществуват възможности за създаване на обективни критерии за развитието на фехтовалния спорт в Република България, на вътрешно и на международно ниво, което ни дава основание да формулираме следните *изводи*:

1. Проучването и анализът на научната специализирана литература по темата на дисертацията показва, че така поставеният въпрос за изследване на постигнати спортни резултати от вътрешни и международни състезания не са разглеждани. Такъв вид изследване се прави за пръв път.
2. Разработването на теоретични основи за изследване на реализационната ефективност във вътрешни състезания и отражението им в международни е иновативен и сложен динамичен процес, при който е приложен системен подход при отчитането, представянето и съпоставянето на данните в периода 1950 – 1990 г.
3. Анализираните индивидуални класирания в състезанията от вътрешния спортносъстезателен календар разкриват развитието на състезателите и клубовете в трите вида оръжие от 1950 до 1990 г. Чрез извършените изследвания установихме, че състезателите с добри класирания се отличават с постоянство и непрекъсната борба за победа в международните състезания.

4. Регистрирани, проучени и анализирани са резултатите от международните състезания в трите вида оръжие в периода 1968–1990 г.
5. Получените данни за спортносъстезателната дейност от направеното изследване доразвиват и изясняват връзката между постигнатите спортни резултат във „вътрешните“ състезания и тяхното отражение в международните прояви на българските фехтовачи. Изследването е извършено чрез функцията „Detrend“ и манипулиране на получените данни, за да се премахнат дългосрочните тенденции и по този начин да се подчертаят краткосрочните промени в изследваните състезания.
6. Установени и доказани са зависимостите между реализацията на състезателите във вътрешни състезания и отражението им върху международните класирания по години.
7. Установено беше наличието на връзка между спечелените медали от вътрешни състезания, от една страна, и спечелените отличия от международни състезания. В рапира мъже това означава, че на всеки 5 години двама състезатели, класирали се до трето място във вътрешно състезания, са печелили медал на международен турнир. От тези, които не са класирани до трето място във вътрешни състезания на всеки 5 години, трима са успявали да достигнат до медали.

IV.2. Препоръки

1. Българската федерация по фехтовка, чрез взаимодействие с НСА „Васил Левски“, спортните клубове по фехтовка и ММС, е необходимо да предприемат необходимите стъпки за публикуването и популяризирането на документи и материали за постигнатите спортни резултати във фехтовката у нас и в чужбина.
2. Да се актуализира концепцията за съхранение и архивиране на спортната документация за състезанията по фехтовка.

3. Да се разработи нова система за изпълнение на дейностите, свързани със запазването на исторически значимите за фехтовалния спорт документи.
4. Да се създава съвременен продукт за запазване на аудио, видео и др. информация за вътрешните и международните състезания по фехтовка чрез:
 - финансово и материално-техническо осигуряване на събирането, публикуването, съхранението и архивирането на актуална за фехтовалния спорт информация;
 - създаване на база данни с актуалните за сезона резултати от международни състезания.
5. Да се разработи на специализиран софтуер за анализ, оценка и прогнозиране на резултатите във фехтовката, като се отчита: динамиката на оръжието, конкурентостта и нивото на подготвеност.

НАУЧНОПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. За Република България това е първият по своето съдържание дисертационен труд, в който е приложен нов подход за исторически изследвания на състезанията от международния спортен календар.
2. Изследвани и анализирани са исторически данни от 1970 до 1990 г. от международни състезания, неизследвани и не описани до настоящия момент.
3. Проектиран е модел за обработване и анализиране на данни от вътрешни и международни състезанията по фехтовка.
4. Разработена е система за класифициране на индивидуалните и отборните класирания в трите вида оръжие при мъжете и жените за всички състезания.
5. Анализирани са всички класирания в републиканските първенства, Купа България и международни състезания за периода 1970 – 1990 г. и е разработена концепция за оценката на техните изяви на международната пътека.
6. Осъществен е ретроспективен и диагностичен анализ на характерните особености на развитието на фехтовалния спорт у нас в периода 1970–1990 г.
7. За първи път в теорията на българската фехтовка (а може би и в световната) е разработена класификация на главните фактори, стоящи в основата на нетрадиционното изследване на спортния резултат и е предложен нов модел за тяхното изследване.
8. На основата на значими теоретични исторически обобщения за целите на фехтовката в Р България са селектирани нови знания.
9. Предложен е нов аналитичен инструментариум за оценка на българския спортен резултат, постигнат на международната пътека във фехтовалния спорт.

10. Идентифицирани и диференцирани са основни причини за еволюцията на българската фехтовка.
11. Аргументирана е легитимността на постигнатите успехи, дело на множество фехтовачи от различните оръжия.
12. Установено бе, че независимо от разноранговото класиране в различните оръжия, успехите на българските фехтовачи носят уникалност, защото са постигнати при изключително ниска вътрешна конкуренция и минимално финансиране, компоненти които създават предпоставките за постигането на висок и стабилен спортен резултат.
13. На база на извършените изследвания е създадена основа за разкриването на закономерностите при развитието на различните оръжия в международните първенства, регистрирайки и анализирайки класиранията в разнорангови международни състезания.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Петков, Кр.** Ретроспекция на отборните първенства по фехтовка в Олимпийските игри от тяхната поява до Атина 2004. //Спорт и наука, №3, 2007, стр. 55.
2. **Петков, Кр., Кузев, М.** Развитие на фехтовката в Дубай, ОАЕ. //Спорт и наука, извънбр. бр. №1, 2010, стр. 46.
3. **Петков, Кр.** Актуално състояние на съвременната фехтовка с рапира при мъжете на Световното първенство по фехтовка в Катания, 2011г. //Спорт и наука, извънбр. бр. №4, 2012, стр. 20.
4. **Петков, Кр., Панайотов, В.** Създаване на обективен критерий за оценка на представянето на различните държави в състезанията с рапира. //Спорт и наука, №5, 2012, стр. 16.
5. **Петков, Кр., Панайотов, В.** Зависимост между участията и класирането на международни състезания по рапира в периода 2003–2012 г. по държави. //Спорт и наука, №6, 2012, стр. 62.
6. **Петков, Кр.** Анализ на състава на съдиите в Международната федерация по фехтовка и българското участие за сезон 2012–2013 г. //Спорт и наука”, №2, 2013, стр. 31.
7. **Петков, Кр., Панайотов, В.** Зависимост между показателите на благосъстояние, участията и успеваемостта по държави на турнири по рапира мъже. //Спорт и наука, извънбр. бр. №1, 2013, стр. 53.
8. **Петков, Кр.** Анализ на победителите в състезанията за Световната купа по фехтовка с всички оръжия от 1972 до 2012 г. // Спорт и наука, извънбр. бр. №1, 2013, стр. 89.
9. **Петков, Кр.** Изследване и анализ на разпределението на медалите при рапира – мъже за периода 1957 – 2011 г. в световните първенства по фехтовка. списание. //Спорт и наука, извънбр. бр. №1, 2013, стр. 195.
10. **Петков, Кр., Панайотов, В., Чалъков, М.** Класиране на световното първенство по фехтовка 2013 в шпагата при мъжете

по държави и сравнителен анализ на спортния профил на медалистите. // Спорт и наука, №6, 2013, стр. 66.

11. **Петков, Кр., Панайотов, В., Чалъков, М.** Анализ на класирането в рапира мъже на световното първенство по фехтовка за 2013 г. по държави и сравнителен анализ на спортния профил на медалистите. //Спорт и наука, бр. 1, 2014.
12. **Петков., Кр., Панайотов, В., Чалъков, М.** Анализ на класирането по държави дисциплината в шпага жени на световното първенство по фехтовка за 2013 г. и сравнителен анализ на спортния профил на носителки на медалите. //Спорт и наука, извънр. бр. №1, 2014, стр. 12,
13. **Петков, Кр., Панайотов, В., Чалъков, М.** Класиране по държави и сравнителен анализ на спортния профил на медалистите в рапира жени на световното първенство по фехтовка за 2013 г. //Спорт и наука, извънр. бр. №1, 2014, стр. 40.
14. **Петков, Кр., Панайотов, В., Чалъков, М.** Анализ на класирането по държави в дисциплината сабя жени на Световното първенство по фехтовка за 2013 г. и сравнителен анализ на спортния профил на медалистките. //Спорт и наука, извънр. бр. №1, 2014, стр. 67.
15. **Petkov, Kr., Panayotov, V.** Evaluating the representation of the different world states on international foil men contest, based on objective criterions. Crnogorska Sportska Akademija, „Sport Mont“ casopis broj 37,38,39./XI. ISSN 1451-7485.page 35. UDK: 796.86(047.31). (Časopis SPORT MONT je indeksiran u EBSCO Publishing Inc.), 2013.

Самостоятелни публикации – 5 бр.

Публикации в съавторство, като първи автор – 10 бр.

ЧЛЕН НА НАУЧНИ КОМИТЕТИ:

1. НСА „Васил Левски”. Научна конференция „Спорт, сигурност, здраве” на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 20 ноември 2008 г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №2, 2009 г.
2. НСА „Васил Левски”. Научна конференция „Спорт и здраве” на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 11 декември 2009 г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №1, 2010 г.
3. НСА „Васил Левски”. Научна конференция на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 2011 г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №1, 2011 г.
4. НСА „Васил Левски”. Научна конференция на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, ноември 2011г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №4, 2012 г.
5. НСА „Васил Левски”. Научна конференция – „Перспективи и предизвикателства пред спортната наука“ на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 26 април 2013 г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №1, 2013 г.
6. НСА „Васил Левски”. Научна конференция – „Научна интеграция чрез системата на спорта“ на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 25 април 2014 г. Списание „Спорт и наука”, извънр. бр. №, 2014 г.
7. НСА „Васил Левски”. Научна конференция – „Перспективи и предизвикателства пред спортната наука“ на катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 14-15 май, 2015 г.
8. НСА „Васил Левски”. Четвърта научна конференция – „Спорт и сигурност“ на НСА „Васил Левски”. София, 18-19 май, 2016 г.
9. НСА „Васил Левски”. Научна конференция – „Перспективи и предизвикателства пред спортната наука“ на катедра „Тежка

атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички”. София, 04 ноември, 2016 г.

Член на научно жури: 23 ПЪТИ

Член на редакционна колегия:

1. Списание „Спорт и наука“ – ISSN1310-3393

ПРОФЕСОР КРАСИМИР ЛАЗАРОВ ПЕТКОВ – ДОКТОР

Длъжност

Преподавател в катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка и спорт за всички“; сектор – фехтовка

Педагогическа дейност

- Педагогическата си дейност осъществява в сектора под формата на лекции, семинари и практически упражнения, които са съобразени с най-новите тенденции за развитието на спортната фехтовка.
- Учебните програми за специалисти са разработени адекватно със съвременните изисквания към спортната наука. Основна задача на сектора по фехтовка е подготовката на висококвалифицирани специалисти в областта на фехтовката.
- Подготвянето на специалисти се извършва по разработените програми в образователните степени: бакалавър, магистър, доктор

Спортносъстезателна дейност

- Индивидуален шампион на рапира за мъже в България през 1987 и 1989г., отборен шампион 10 пъти в различни възрастови групи с отборите на ЦСКА, Академик - София и НСА

- Национален състезател от 1981 г. до 1994 г.
- Медалист и призьор на множество международни турнири.
- Майстор на спорта от 1986 г.

Треньорска дейност

- Треньор в клуба по фехтовка в ЦСКА от 1883 до 1894 и от 1989 до 1990 г.
- Треньор в клуба по фехтовка на СФД „Академик“ - София от 1988 до 1989 г.
- Треньор в клуба по фехтовка в НСА от 1990 до настоящия момент.
- Работи и на трите вида оръжие: рапира, шпага и сабя.
- Като треньор в НСА постига следните резултати: над 40 отборни и индивидуални титли от студентски първенства на рапира, шпага и сабя в периода 1989–2004 г. завоювани от състезателите на НСА.
- Треньор на множество национални състезатели на рапира и шпага.
- Спечелени от негови състезатели над 15 титли от държавни първенства на трите вида оръжие (мъже и жени) индивидуално и отборно.
- Треньор №1 в България за 2005 г.

Научни интереси

- Провежда първата демонстрация в България по фехтовка за хора със специални нужди и деца със слухови проблеми през 2002 г.
- Разработва първата програма за занятия по фехтовка при хора със специални нужди (на инвалидни колички) през 2004 г.
- Разработва програма за категоризиране на треньорите в Българска федерация по фехтовка през 1999 г.
- Участва при разработване на множество критерии за оценка на треньори и състезатели в БФФ.

Публикации, учебници и ръководства:

1. Петков Кр., Келлер, Вл. Издаден учебник по фехтовка: „Фехтовка ”, 1998.
2. Петков, Кр., Бояджиев, Д. Издаден учебник по фехтовка: „Фехтовка – обучение и тренировка”, 2001.
3. Петков, Кр. „Спортен терминологичен речник“, Фехтовка“, стр. 339. София, НСА Прес, 2010.
4. Петков, Кр.. Монография. Държавните първенства и състезанията за „Купа България“ по фехтовка – мъже и жени в република България след края на Втората световна война до 1989 г. София, НСА Прес, 2013, 320 стр.
5. Петков. Кр. Монография. Анализ на резултатите и класирането в републиканските първенства и купа България по фехтовка за мъже и жени в периода 1990 – 2013 г., София, Болидинс, 2014, 200 стр.
6. Автор на над 90 статии и публикации в областта на фехтовката.
7. Участник в множество научни конференции на НСА и други Висши училища.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	3
Съдържание на дисертационния труд.....	6
Методологическа концепция и хипотеза на дисертационния труд.....	8
Глава първа	15
I. Теоретични основи на проблема.....	15
Глава втора	
II. Цел, задачи, методи и организация на изследването	27
Глава трета	
III. Обобщен анализ и оценка на резултатите от състезанията на рапира, шпага и сабя.....	37
Глава четвърта	
Изводи и препоръки	51
Научноприложни приноси на дисертационния труд.....	54
Научни публикации, свързани с дисертационния труд.....	56
Член на научни комитети:	58
Данни за автора	60